

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinin
16 oktyabr 2018-ci il tarixli (№54490/10, 1153/14, 2680/14 və 31636/14)

Jidov və başqaları Rusiya Federasiyasına” qarşı

Qərarı

(İxtisarlarla)

Əsas faktlar:

Ərizəçilər (6 nəfər) Rusiya Federasiyasının vətəndaşdırlar. Onlar 1944-1984-cü illərdə anadan olmuşlar və Rusiyada yaşayırlar.

Viktor Jidovun şikayəti (№54490/10)

1990-cı ilin iyun ayında Penza şəhərinin yerli hakimiyyət orqanları ərizəçi Jidova torpaq sahəsi ayırmışlar. Jidov əvvəlcədən hər hansı icazə almadan həmin torpaq sahəsində şəxsi ev tikməyə başlamış, 1993-cü ildə tikinti yekunlaşmadan ona məlum olmuşdur ki, tikinti işləri aparılan torpaq sahəsi ona ayrılmış torpaq sahəsi deyil və onun yarımçıq tikilisi qaz kəmərinin yaxınlığında yerləşir. Qaz xəttinin yerləşdiyi mühafizə zolağı müvafiq qaydada nişanlanmışdır. Hakimiyyət orqanları tərəfindən ərizəçi bu barədə məlumatlandırılrsa da və tikinti işlərinin dayandırılması tələb edilsə də, ərizəçi tikinti işlərini davam etdirmiş və 1994-cü ildə onu yekunlaşdıraraq orada yaşamağa başlamışdır. Bundan başqa, hakimiyyət orqanları onun evini su, elektrik və qaz təchizatı ilə təmin etməmişlər. Ərizəçi generator almış, su quyusu qazdırmış və evin qızdırılması üçün odun sobası quraşdırmaqla evdən istifadə etmişdir.

27 və 30 mart 2009-cu il tarixdə ərizəçi torpaq və ev üzərində mülkiyyət hüququnu reyestrədə sadələşdirilmiş qaydada qeydə aldirmişdir. 2009-cu ildə qaz kəmərinin məxsus olduğu “Qazprom” şirkəti Jidovun evinin qanunsuz tikili hesab edilərək sökülməsi barədə məhkəmədə iddia qaldirmışdır. Məhkəmə araşdırılması zamanı təyin edilmiş ekspertiza ilə ərizəçinin evinin, qaz xəttinin mühafizə zolağı 125 metr olduğu halda, onun 25 metrliyində yerləşdiyi müəyyən edilmişdir. 19.10.2010-cu ildə məhkəmə iddianı təmin etmiş, ərizəçinin mülkiyyət hüququna xitam verərək, evin ərizəçinin hesabına sökülməsini qət etmiş, gəlidiyi nəticəni tikilinin bu məqsəd üçün ayrılmayan torpaq sahəsində lazımi icazələr almadan, tikinti normalarının pozulması ilə inşa edildiyi və həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olduğu, 3-cü şəxslərin hüquq və mənafelərini pozması ilə əsaslandirmışdır. 27.04.2010-cu il tarixdə Penza vilayət məhkəməsi bu qətnaməni qüvvədə saxlamışdır.

Sonradan qətnamənin icrasına maneələr yarandığından “Qazprom” Şirkəti Jidov və ailə üzvlərinin yaşayış sahəsindən çıxarılması barədə iddia qaldırmış və bu iddia Oktyabr rayon Məhəməsinin 15.11.2011-ci il tarixli qətnaməsi ilə təmin edilməmişdir. Məhkəmə bu nəticəni onunla əsaslandırmışdır ki, cavabdehlərin yaşadığı tikili qanunsuz olduğundan yaşayış sahəsi hesab olunmadığından yaşayış sahəsindən çıxarılma iddiası təmin edilə bilməz.

17 iyun 2017-ci il tarixə olan məlumata görə, evin sökülməsi və mülkiyyət hüququna xitam verilməsi barədə məhkəmə qətnaməsinin mövcud olmasına baxmayaraq ərizəçi həmin vaxta qədər evdə yaşamaqda davam edirdi.

Valentina Kastornova (№ 1153/14); Yevdokiya Vdovina və Vladimir Vdovin (№ 2680/14) tərəfindən verilmiş şikayətlər üzrə faktlar:

1999-cu ildə Çexov şəhərinin (Moskva vilayəti) bələdiyyəsi ərizəçi Kastornovanın qohumu M.K-ya şəxsi ev tikintisi üçün torpaq sahəsi ayırmışdır. 2003-cü ildə M.K-nın torpaq sahəsinin sərhədləri naturada ayrılmaqla ona tikinti aparılmasına icazə verilmişdir. 2008-ci ildə M.K. notariat qaydasında bağlanmış bağışlama müqaviləsi əsasında torpaq sahəsini Kastornovaya vermişdir. Sonuncu həmin ildə torpaq sahəsinə dair mülkiyyət hüququnu müvafiq reyestrədə qeydiyyatla almışdır. 2009-cu ildə o, həmin torpaq sahəsində şəxsi ev tikmişdir və 2012-ci ildə evə dair mülkiyyət hüququnu sadələşdirilmiş qaydada qeydiyyatla almışdır.

Həmçinin 1994-cü ildə Çexov şəhərinin bələdiyyəsi xanım Z-ya şəxsi ev tikintisi üçün torpaq sahəsi ayırmışdır. O, 2003-cü ildə ev tikintisi üçün icazə almış və 2004-cü ildə orada ev tikmiş, həmin tikili icra hakimiyyəti tərəfindən istismara qəbul edilmiş, daha sonra həmin evi ərizəçi Vdovinaya satmışdır. Vdovina tikintiyə dair mülkiyyət hüququnu sadələşdirilmiş qaydada reyestrədə qeydə almışdır. 2005-ci ildə o həmin torpaq sahəsində daha bir ev tikdirmiş və 2012-ci ildə həminevə dair hüquqlarını da qeydə almışdır.

2012-ci ildə Qazprom Şirkəti bu ərizəçilərə qarşı evin sökülməsi barədə məhkəmədə iddia qaldırmış, ərizəçi Vdovina qarşılıqlı iddia verərək qaz xəttinin yerinin dəyişdirilməsini tələb etmişdir. Məhkəmə prosesində ərizəçilər və 3-cü şəxs bələdiyyə həmin qaz xəttinin mühafizə zolağı kimi ərazinin heç vaxt yerində nişanlanmadığı, kadastrda qeydə alınmadığını iddia etmiş, onların mülkiyyət hüquqlarının məhdudlaşdırılmasının reyestrə daxil edilmədiyini bildirmiş, İcra hakimiyyəti də tikintiyə icazə verilərəkən həmin ərazidə qaz xəttinin mövcud olmasından məlumatsız olduğunu bildirmişdir.

19.03.2013-cü ildə Çexov şəhər məhkəməsi bu tikililəri qaz xəttinin təhlükəsizliyi və istismarı qaydalarının tələbləri pozulmaqla müvafiq icazələr alınmadan mühafizə zolağında inşa edilən qanunsuz tikili hesab etmiş, həmin evlərin söküntüsü barədə qətnamə çıxarmışdır. Məhkəmə müəyyən

etmişdir ki, ərazidə 1963-cü ildən istifadədə olmuş qaz kəməri mövcuddur və bu tikililər həmin qaz kəmərinin yaxınlığında inşa olunmuşlar. Həmçinin xəttin köçürülməsi barədə qarşılıqlı iddia rədd edilmişdir ki, bu tədbir həmin xətt üzrə qazın verilməsinin uzun müddət dayandırılmasına, Moskva regionun qazla təminatının kəsilməsinə və coxsaylı qaz istehlakçılarında zərər vurulmasına səbəb olacaqdır. Sonralar Vdovina və Vdovin məhkəməyə müraciət edərək onlara alternativ yaşayış sahəsi və kompensasiya verilməsini xahiş etmiş, lakin məhkəmə onların şikayətini rədd etmişdir.

Lyudmila Kosenko və Yuliya Tixonovanın şikayətləri (№ 31636/14)

Çelyabinsk şəhərində 1950-ci ildən iki neft kəməri istifadədədir. Onların mühafizə zolağı nişanlanmış və hasarlanmışdır, boru kəmərlərini qoruyan torpaq təpəsi mövcuddur. 1993-cü ildə mühafizə zolaqları Çelyabinsk rayonunun baş planında əks olunmuşdur. 1993-cü ildə yerli hakimiyyət orqanları kooperativ bağçılıq yoldaşlığına torpaq sahəsi ayırmış, həmin ayrıc aktına neft kəmərinin mühafizə zolağı qeyd edilən baş plandan çıxarış əlavə edilmişdir. 2006 və 2010-cu illərdə, müvafiq olaraq Kosenko və Tixonova həmin yoldaşlığın üzvlərindən iki torpaq sahəsi və yardımçı sahələrlə birlikdə iki saray əldə etmişlər. Ərizəçilər öz hüquqlarını daşınmaz əmlakın reyestrində qeydiyyatda aldirmişlər. Daha sonra məlum olmuşdur ki, torpaq sahələri yoldaşlığa ayrılmış torpaq sahələrinə aid deyillər. 2013-cü ildə məhkəmə belə qərara gəlmişdir ki, saraylar, yardımçı sahələr və hasar ərizəçilərin hesabına sökülməlidir. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, həmin tikililər özbaşına tikintidir və boru kəmərləri ilə aralarında olan məsafə zəruri olan minimuma uyğun deyil. Bundan başqa, məhkəmə qeyd etmişdir ki, həmin torpaq sahələri heç vaxt müvafiq yoldaşlığa ayrılmamışdır.

Prosesual məsələlər:

Şikayətlər İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsinə müvafiq olaraq 30 iyul 2010-cu il, 12 dekabr 2013-cü il, 28 dekabr 2013-cü il və 14 aprel 2014-cü il tarixlərdə verilmişdir.

Hazırkı şikayətlər mahiyyət etibarını ilə və tətbiq edilən qanunvericiliyə əsasən oxşar olduğundan məhkəmə bu şikayətləri bir icraatda birləşdirmiş, ərizəçi Tixonova məhkəmənin göndərdiyi sənədlərə dair rəyini vaxtında məhkəmə göndərmədiyinə görə məhkəmə onun şikayətə baxılmasında marağı olmadığı qənaətinə gəlmiş və onun şikayətini baxışdan çıxarmışdır.

Ərizəçilərin şikayətinin mahiyyəti:

Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinə (mülkiyyətin müdafiəsi) istinad edərək ərizəçilər iddia etmişdirlər ki, onlar mülkiyyətdən məhrum olmuşlar, çünki onların evləri özbaşına tikili hesab olunmuşdur və üzərlərinə evlərin sökülməsi öhdəliyi qoyulmuşdur.

Eyni zamanda, ərizəçi Jidov həmçinin Konvensiyanın 6-cı (ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ) və 8-ci (şəxsi və ailə həyatına hörmət) maddələrinə istinad edərək, ondan şikayət etmişdir ki, onun işinə ədalətli baxılmamışdır və o, məcburi şəkildə öz evindən çıxarılmışdır.

İşin mahiyyəti üzrə məhkəmənin qiymətləndirməsi:

1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsi.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, iş ərizəçilərə məxsus tikintilərin ərizəçilərin hesabına hər hansı kompensasiya ödənilmədən sökülməsinə dair məhkəmə qətnamələri haqqındadır. Bu nəticəyə o əsasla gəlinmişdir ki, tikililər qaz və neft kəmərlərinin yaxınlığında inşa olunmuşlar və beləliklə, özbaşına tikinti kateqoriyasına aid edilmişlər.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçilərin tikililəri Konvensiyanın 1 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin mənası baxımından onların "mülkiyyəti" dir. Məhkəmə həmçinin hesab etmişdir ki, tikililərin sökülməsi barədə qətnamələr hakimiyyət orqanlarının ərizəçilərin öz əmlaklarından dinc istifadə etmək hüququna müdaxilədir. Lakin bu müdaxilə qanuni məqsəd, yəni insanların həyat və sağlamlığının müdafiəsi, təhlükəli qurğulardan istifadənin təhlükəsizliyi, əhalinin fasiləsiz olaraq qazla təmin olunması məqsədi güdməklə, qanunla nəzərdə tutulmuşdur. (Rusiya Federasiyası Mülki Məcəlləsinin 222-ci maddəsi)

Müdaxilənin mütənasibliyi ilə əlaqədar məhkəmə aşağıdakıları qeyd etmişdir ki:

Mülkiyyətdən maneəsiz istifadə hüququna müdaxilənin 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin 1-ci bəndinə uyğun olması üçün həmin müdaxilə nəinki qanunla nəzərdə tutulmuş olmalı və cəmiyyətin maraqlarına xidmət etməlidir, həm də müdaxilə zamanı cəmiyyətin ümumi maraqlarının tələbləri ilə fərdin təməl hüquqlarının qorunması tələbləri arasında "ədalətli balans" gözlənilməlidir.

Başqa sözlə, 1 sayılı Protokolun 1-ci maddəsinin pozulduğunun iddia edildiyi işlərdə məhkəmə dövlətin hərəkəti və ya hərəkətsizliyi səbəbindən müvafiq şəxsin qeyri-mütənasib və həddən artıq ağır yükə məruz qalıb-qalmadığını müəyyənləşdirməlidir. Ədalətli balansın gözlənilib-gözlənilmədiyi məsələsi yalnız sözügedən müdaxilənin ictimai maraqlara xidmət etdiyi, qanunilik tələbinə cavab verdiyi və əsassız olmadığı müəyyənləşdirildiyi təqdirdə aktualıq kəsb edir.

Hazırki işdə məhkəmə mütənasibliyi qiymətləndirərkən təhlükəli obyektlərin yaxınlığında inşa edilmiş tikililərə ərizəçilərin mülkiyyət hüquqlarının dövlət orqanları tərəfindən qeydə alındığını nəzərə alaraq qeydiyyat orqanının bu əsasla qeydiyyatdan imtina etməli olub-olmadığına qiymət vermişdir.

Məhkəmə qeyd etmişdir ki, qeydiyyat orqanı sənədlərin həqiqiyyəti və etibarlılığını yoxlamağa və eyni əmlakla bağlı əvvəllər qeydə alınmış

mülkiyyət hüququnun mövcud olub-olmadığını yoxlamaq səlahiyyətindədir, bu zaman onun əmlakı yerində yoxlamaq imkanı yoxdur. Hazırki işdə ərizəçilərin mülkiyyət hüquqları sadələşdirilmiş qaydada, yəni torpağa dair mülkiyyət sənədi əsasında qeydə alınmışdır. Bu halda isə qeydiyyat orqanının tikintiyə müvafiq icazələrin olub-olmamasını, tikintinin hər hansı təhlükəli obyektin mühafizə zolağında yerləşib-yerləşmədiyini yoxlamaq imkanı olmur.

Buna görə də, Avropa Məhkəməsi hesab etmişdir ki, ərizəçilərin mülkiyyət hüququnun reyestrədə qeydə alınması özü-özlüyündə hakimiyyət orqanlarının baş vermiş qanun pozuntusuna reaksiya verməsinə mane olan hal kimi qiymətləndirilmir. Buna görə də, məhkəmə mütənasibliyin qiymətləndirilməsi üzrə başqa halları dəyərləndirmişdir.

Kastornova, Vdovina və Vdovinin şikayətləri ilə əlaqədar (№1153/14 və 2680/14) məhkəmə qeyd etmişdir ki, 1994 və 1999-cu illərdə hakimiyyət orqanları torpaq sahələrini tikinti aparmaq üçün əvvəlki sahiblərə vermişlər. Rayon üzrə torpaq xəritəsində qaz kəmərinin mövcudluğu 2002-ci ildə öz əksini tapmışdır. Növbəti il hakimiyyət orqanları əvvəlki sahiblərə tikinti aparmaq üçün icazə vermişlər. Qeyd olunmuş razılığı və icazə sənədini nəzərə alaraq məhkəmə hesab etmişdir ki, ərizəçilər evlərini qanun əsasında tikdiklərini və bu baxımdan onların hüquqlarının müdafiə olunacağını hüquqi əsasla zənn etmişdirlər. Beləliklə, ərizəçilərin üzərinə evlərini sökmək öhdəliyi hakimiyyət orqanlarının etinasızlığı səbəbindən qoyulmuşdur. Hakimiyyət orqanları tikintiyə razılıq verərkən məsuliyyətsiz olmuş və vicdanla hərəkət etməmişlər. Məhkəmə belə qənaətə gəlmişdir ki, ərizəçilərin öz əmlaklarından dinc istifadə etmək hüquqlarına müdaxiləyə əvvəlki sahiblər deyil, hakimiyyət orqanları yol vermişdirlər. Çünki torpaq sahəsinin əvvəlki sahibləri tikintiyə lazımi icazələri almışlar. Beləliklə, hakimiyyət orqanları ictimai marağın tələbləri ilə ərizəçilərin mülkiyyət hüququnun müdafiəsi zərurəti arasında ədalətli balansı müəyyən edə bilməmişlər. Göstərilənlərdən belə nəticə çıxır ki, qeyd olunmuş normanın pozuntusu baş vermişdir.

Ərizəçi Jidovun şikayətinə gəldiklə isə (№ 54490/10), məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçi evinin tikintisinə icazə almadan və onu müvafiq plana daxil etmədən başlamışdır. 1993-cü ildə, tikinti işləri başa çatmamışdan əvvəl o xəbər tutmuşdur ki, evi ona ayrılmayan torpaq sahəsində tikir və onun yarımçıq tikilmiş evi qaz kəmərinin yaxınlığında yerləşir. Sonralar ona tikinti işləri aparmaq qadağan edilmişdir. Bundan başqa, hakimiyyət orqanları onun evini su, elektrik və qaz təchizatı ilə təmin etməmişlər. Buna baxmayaraq, ərizəçi tikinti işlərini davam etdirmiş və özbaşına tikintinin bütün əlamətlərinə malik olan evə köçmüşdür (RF Mülki Məcəlləsinin 222-ci maddəsi). Belə ki, ev həmin məqsədlər üçün ayrılmayan torpaq sahəsində inşa olunmuş, bunun üçün müvafiq icazə əldə edilməmiş və tikinti işləri tikinti və şəhərsalma

qaydaları və normalarının kobud pozuntusu ilə aparılmışdır. Məhkəmə razılaşmışdır ki, hakimiyyət orqanları bu hallardan xəbərdar olmuşlar, ictimai təhlükəsizlik və sağlamlıq üçün təhlükə yaradan bu cür vəziyyətin qalmasına imkan yaratmışlar. Lakin hakimiyyət orqanlarının belə vəziyyətə dözümlülüyü ərizəçi Jidov tərəfindən ona qarşı hər hansı iddia qaldırılmayacağı kimi qiymətləndirilə bilməzdi. Birincisi, onun inşa etdiyi ev Mülki Məcəllənin 222-ci maddəsinin tələbləri baxımından məqsədəuyğun hesab oluna bilməzdi. İkincisi, bu cür iddiaların qaldırılması üçün müddət məhdudiyəti yoxdur. Odur ki, ərizəçi Jidov onun əmlak hüquqlarına müdaxilədən əziyyət çəkməmişdir. Beləliklə, onun hər hansı hüquqları pozulmamışdır.

Ərizəçi Kosenkonun şikayəti ilə əlaqədar məhkəmə qeyd etmişdir ki, (№ 31636/14), neft kəmərlərinin və mühafizə olunan ərazilərin mövcudluğu Çelyabinsk şəhəri üzrə torpaq istifadəsinə dair Baş Planda 1993-cü ildən öz əksini tapmışdır. Həmin plandan müvafiq çıxarış kooperativ bağçılıq yoldaşlığına torpaq sahəsinin ayrılması barədə yerli hakimiyyət orqanlarının qərarına əlavə edilmişdir. Ərizəçi torpaq sahəsini əldə edərkən və həmin sahəyə dair mülkiyyət hüququnu qeydiyyatla aldırarkən, qeyd olunmuş ümumi planla tanış ola bilərdi, çünki plan ona təqdim olunmuşdur. Ərizəçi anlamalı idi ki, torpaq sahəsi neft kəmərlərinin yaxınlığında yerləşir. Bundan başqa, ərizəçi, heç bir vaxt Baş plandan çıxarışla tanış ola bilmədiyini qeyd etməmişdir. Həmçinin, o, boru kəmərlərini qoruyan torpaq təpəsinin mövcudluğundan xəbərdar olmaya bilməzdi. Belə ki, torpaq təpəsi onun əldə etdiyi torpaq sahəsinin yaxınlığında idi və ərizəçi heç olmazsa bunun nə olduğu barədə maraqlanmalı idi və kooperativin sədri və ya yerli hakimiyyət orqanlarından bu haqda məlumat almalı idi. Ona görə də, sarayın və yardımçı sahələrin özbaşına tikinti olmaları əsas ilə sökülməsi barədə qərar ərizəçinin üzərinə tənasübsüz öhdəlik qoymurdu. Bundan belə nəticə çıxır ki, onun hüquqları pozulmamışdır.

İnsan hüquqları üzrə Avropa Məhkəməsi yekdilliklə qərara almışdır ki:

ərizəçilər Kastornovaya, Vdovinaya və Vdovinə münasibətdə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 1 saylı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş vermişdir (mülkiyyətin müdafiəsi);

ərizəçilər Jidova və Kosenkoya münasibətdə “İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında” Konvensiyanın 1 saylı Protokolunun 1-ci maddəsinin pozuntusu baş verməmişdir (mülkiyyətin müdafiəsi);

Jidovun şikayət etdiyi digər maddələr:

8-ci maddənin(şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququ) pozuntusu ilə əlaqədar məhkəmə şikayəti həmin hissədə əsassız hesab etmişdir. Məhkəmə qeyd etmişdir ki, Jidovun evdən çıxarılması barədə ayrıca iddia qaldırılmışdır və tələb təmin edilməmişdir. Beləliklə, məsələ Jidovun xeyrinə həll olunmuşdur və o, evdə yaşamağa davam etmişdir.

6-cı maddənin(ədalətli məhkəmə araşdırması hüququ) pozuntusu ilə bağlı Məhkəmə həmin şikayəti də əsassız hesab etmişdir. Belə ki, məhkəmə qeyd etmişdir ki, ərizəçinin işi üzrə çəkişmə prinsipi əsasında məhkəmə araşdırması aparılmış, araşdırma prinsip etibarilə ədalətli olmuşdur və bu zaman özbaşınalığa yol verilməmişdir.

Maddə 41 (ədalətli kompensasiya)

Məhkəmə ədalətli kompensasiya ilə əlaqədar məsələyə baxılmasını təxirə salmışdır və cavabdeh-dövlətin hakimiyyət orqanlarına tapşırılmışdır ki, tərəflər arasında hazırki Qərar qüvvəyə mindikdən sonra 6 ay ərzində əldə olunmuş hər hansı razılıqla bağlı Məhkəməyə məlumat verilsin.